



PRATS I CAMPS



PRATS I CAMPS



GRUPO PALEOLAB



EL TEMPS



PRATS I CAMPS

Dalt, Batiste amb Matías Alonso, del Grup per a la Recuperació de la Memòria Històrica, i la carpa que tapa la fossa on van fer-se les exhumacions. Al centre, un dels esquelets amb la seua botella, i la de Francisco Fenollosa, ja a casa. A sota, Pepica Celda amb la foto del pare i el floc de cabells.

En accedir-hi, el nét i el besnét de Fenollosa li dediquen unes paraules. La filla, que feia 72 anys i mig que esperava aquest moment, se'ls escolta amb llàgrimes als ulls. Sa mare, que va voler que a la làpida hi haguera el nom de l'home, ara veurà complert el seu desig de tenir-lo al costat.

“Gràcies a tots els que heu fet possible que els meus iaies estiguen junts, per fi”, diu el nét, José Bosch, i a continuació el besnét recita un poema de Vicent Andrés Estellés, el mateix que figura al monòlit inaugurat el 2009 al cementiri de Paterna en record dels afusellats: “Vora el barranc del Carraixet, hi ha un taronger

d'amargues branques: penja una collita de màrtirs d'una mort amarada i pobra. Vora el barranc del Carraixet, enterraments de caritat, la funesta llum foradada i les rebentades pupil·les. Vora el barranc del Carraixet, els morts de fredes matinades, els morts de les nits tenebroses, els assassinats de la terra. La llum puja com la bandera, puja la bandera del sol, puja com un puny, com una sang, vora el barranc del Carraixet. Vora el barranc del Carraixet alena un poble, persevera i confia en la llibertat dels dies i de les banderes. Vora el barranc del Carraixet s'aixeca una barricada coronada de falç invictes, segellada amb la sang d'un poble... Vora el barranc del Carraixet, torna el camí de la lluita: alliberem la nostra terra de tota mena de traïdors. Pujarà el sol a les murades, i mirarem tota la terra alliberada, intensa i nostra, vora el barranc del Carraixet”.

Abans d'inhumar les despulles de Fenollosa, Matías Alonso adreça unes paraules als que s'hi han congregat. Exregidor del PSPV-PSOE a la ciutat de València, és el coordinador del Grup per a la Recuperació de la Memòria Històrica (GRMH). Es felicita perquè la família haja pogut “tancar la seua ferida” però matisa que “una part de la seua matèria s'ha quedat a Paterna amb els seus companys, fosa amb la terra”.

Entre els assistents hi ha Batiste, familiar del difunt i d'un altre dels 12 soterrats –amb taüt– a la fossa 126. Perquè, conjuntament amb Francisco Fenollosa, que tenia 42 anys, van assassinar un nebot, fill d'una germana seua, que en tenia 21.

Batiste, nebot d'aquest nebot de Fenollosa, no l'ha pogut soterrar perquè el seu ADN coincidia en un 97% amb el de l'esquelet del cadàver, i ho ha de fer al 100%. Sa mare –Concha Devís Fenollosa, morta el 2002– i sa tia –Teresa Devís Fenollosa, morta el 2007– sempre van anhelar soterrar-lo com calia, però no va poder ser. En un tres i no res van perdre el pare, el germà, i vint dies després de l'afusellament a Paterna, la seua mare, superada per tanta desgràcia.

Un cas semblant al de Batiste és el d'Amparo, que tampoc no ha pogut recuperar el cos del seu pare perquè l'ADN no coincidia totalment. El deteriorament dels ossos com a conseqüència del pas del temps ha evitat l'èxit complet de l'operació.



EL TEMPS

FRANS I CAMPS

A l'esquerra, el ninxol on reposa Leoncio Badia –al centre–, que és a tocar de les fosses del cementeri de Paterna. A la dreta, la seua filla Maruja.

Pepica Celda, que sí que ha pogut inhumar el cos de son pare al costat del de sa mare, sent que ha “tornat a naixer”. Se'n va acomiadar la vespra que l'afusellaren, a la Model de València, de la mà d'una tieta que li insistia que el pare no la vera plorar. Se li va fer un nus a la gola, sobretot quan ell li va dir que li agradaria abraçar-la per última volta i no podia fer-ho: les reixes els ho impedièn. “No vaig plorar aquell dia, però tampoc no he pogut fer-ho mai”, conta Pepica, que temps a venir va llegir una carta en què el pare assegurava que moria “innocent”, tal com dictaminaria la justícia tres anys després. Massa tard.

La memòria de Pepica ha resultat providencial, però tan o més important ha estat el paper de Leoncio Badia, l'enterrador del pare. Va classificar de manera acurada els cossos i va deixar-ne testimoni escrit, però no sols això: també va provar de salvar alguna vida.

Un dia, un dels cossos que van abocar a una altra de les fosses encara es bellugava. A Badia se li va acudir d'anar de pressa al rector de Paterna per fer-li-ho saber i que intercedira per ell, però aquest va treure's una pistola de la butxaca i va apuntar-li al cap: “Roget, si continues així, acabaràs com ells!”.

La seua filla Maruja ho explica i plora de seguida. Leoncio va morir el 1988 però encara té molt present aquesta història que li contava el pare: “Abans de fer magisteri havia estudiat per a ser rector, provenia d'una família practicant i mai no s'havia imaginat que el capellà del poble faria una cosa com aquella”.

El sacerdot va avisar immediatament la guàrdia civil, que va acudir a la fossa i va rematar el moribund. “El pare sempre deia que aquell soroll mai no se n'aniria de la seua ment, potser va ser allò que el va colpir més, del seu ofici transitori d'enterrador”. Un cop va abandonar aquella feina, a la darrera dels anys 40, va dedicar-se a l'elaboració de cistelles, feina que va transmetre a les filles. “Va viure amb tristesa, autoexiliat, havia presenciat tanta pena que no aconseguia abstraure's”, diu Maruja, que recorda una frase que repetia de manera constant: “Amb la seua família i a un desert, el pare seria feliç”. Aquella semblava l'única forma de deixar arrere tant de dolor.

De fet, la casa familiar era en el camí vell que duia al cementeri, i les famílies dels represaliats, coneixedores de la bonhomia i la proximitat ideològica de Leoncio, tot sovint li demanaven visitar el recinte funerari durant la nit. Ell els obria la porta i els explicava on podien estar soterrats, clandestinament.

L'alegria de Conxeta. Té 81 anys i acaba de soterrar el pare, que se n'ha passat 72 i mig al si d'una fossa. Ara en fa 40 que va soterrar la mare i ara observa, alegre, que tots dos estan junts i amb el seu home. “És com si vera mare”, explica Conxeta Fenollosa, “un alliberament enorme, perquè ella sempre va lluitar per açò”.

Conxeta recorda la fugida de Massamagrell en direcció a Puçol. “Volen que el meu germà fóra de Falange i ma mare, malgrat la por que havia acu-

mulat, s'hi va negar de ple: ‘Si volen matar-nos també a nosaltres, que ho facen, però el meu fill no durà el barret roig!’”

Conxeta conserva com un tresor la petita botella que ha ajudat a identificar son pare, i fa saber, amb orgull, que “el bon estat de conservació que presentava la dentadura del pare és allò que ha permès extraure'n l'ADN”. Sabia que a la dècada dels 70, producte de la pluja, la fossa s'havia ensorrat, motiu pel qual era probable que els cossos estigueren excessivament barrejats. “La sort va ser que els soterraren dins de la caixa i, és clar, que l'enterrador ho fera de manera tan professional”, afegeix. Dels tres nivells –amb quatre taüts cadascun–, el seu pare era al del mig.

Conxeta ha assistit al soterrar del pare que no va poder veure el seu dia. Després d'haver-lo perdut quan tenia 8 anys, als 13 sa mare va posar-la *en amo*, i així es va estar fins els 30, que es va casar amb José Bosch Bosch. Té la sensació d'haver arribat a la darrera etapa de la seua vida amb els deures fets.

L'últim a segellar aquesta ferida s'anomena Javier Ortega, l'operari que va donar sepultura al cos del pare el passat 17 d'abril. “Mai no havia fet un soterrament d'aquest tipus, però impressiona moltíssim”, explica pocs minuts després d'haver conclòs la seua feina i haver transmès el condol a la família. “Un oncle de ma mare, de Santander, és en alguna cuneta entre Cantàbria i Burgos, mai no sabrem en quina”.

Victor Maceda